

Prof. zw. dr hab. Ivan Pirozhnik

Instytut Geografii Społeczno-Ekonomicznej

i Turystyki

Akademia Pomorska

ul. Arciszewskiego 22a

76-200 Słupsk

Wpłynęło dnia

.....2020 -02- 17.....

Recenzja rozprawy doktorskiej

mgr Iryny Blazhewich pt. „*Uwarunkowania i stan rozwoju bazy noclegowej turystyki wiejskiej na Białorusi*” zrealizowanej w Instytucie Geografii i Gospodarki Przestrzennej Uniwersytetu Jagiellońskiego pod kierunkiem prof. UJ, dr hab. Mirosława Miki oraz promotora pomocniczego dr Liudmily Fakeyeviej.

Podstawa formalna recenzji:

Recenzja została opracowana na podstawie decyzji Rady Instytutu Geografii i Gospodarki Przestrzennej Uniwersytetu Jagiellońskiego z dnia 11.05.2017 oraz zlecenia Przewodniczącego Rady Dyscypliny „Geografia Społeczno-Ekonomiczna i gospodarka przestrzenna” na Uniwersytecie Jagiellońskim – prof. dra hab. Jacka KOZAKA z dnia 7 stycznia 2020.

1. Uzasadnienie wyboru tematu, sformułowanie celu i zadań badawczych

Praca podejmuje aktualne zagadnienia rozwoju i funkcjonowania na współczesnym rynku turystycznym Białorusi obiektów noclegowych specjalizujących się w świadczeniu usług dla turystów w gospodarstwach agroturystycznych. Zakres tematyczny badań oraz stosowane metody prezentują wyniki teoretycznych i terenowych badań przeprowadzonych na gruncie geografii społeczno-ekonomicznej oraz geografii turystyki. W odróżnienie od większości dotychczasowych badań agroturystyki na obszarach wiejskich Białorusi w pracy w sposób kompleksowy dokonano diagnozy czynników oraz barier rozwoju, kształtowania układu przestrzennego oraz funkcjonowania obiektów agroturystycznych w szerokim zakresie uwarunkowań przyrodniczych, współczesnych przemian społeczno-gospodarczych na obszarach wiejskich oraz prawnych reguł rozwoju drobnej przedsiębiorczości. Za najbardziej interesujące i nowatorskie należy uznać badanie autorskie kierunków przestrzennego rozwoju obiektów agroturystycznych w warunkach transformacji układu społeczno-gospodarczego w kraju i przekształcenia obszarów wiejskich przy zachowaniu własności państwowej ziemi i dominacji wielkoobszarowych gospodarstw rolnych, co kształtuje określone elementy dalszych kierunków rozwoju krajowej gospodarki rynkowej.

Celem głównym pracy jest określenie czynników i ograniczeń rozwoju bazy noclegowej turystyki wiejskiej, wskazanie kierunków jej przestrzennego rozwoju oraz przedstawienie

specyfiki funkcjonowania obiektów agroturystycznych (s. 6), co leży w polu badawczym geografii społeczno-ekonomicznej i jej specjalizowanego działu – geografii turystyki. Autorka rozprawy dla realizacji celu głównego postawiła 5 celów szczegółowych obejmujących ocenę współczesnego stanu badań, określenie czynników i barier rozwoju turystyki wiejskiej, ustalenie dynamiki oraz zakresu usług podstawowych i uzupełniających w gospodarstwach agroturystycznych z uwzględnieniem perspektyw ich dalszego rozwoju. Zarówno cel główny, jak i cele szczegółowe zostały sformułowane prawidłowo, są w pełni uzasadnione dla wybranego tematu i z wykorzystaniem metod analizy zjawisk przestrzennego rozwoju są w całości zrealizowane w czterech podstawowych rozdziałach pracy.

2. Strona formalna pracy

Przedstawiona rozprawa doktorska liczy 225 stron zwartego tekstu, składa się z części wstępnej, 4 rozdziałów podstawowych, podsumowania w postaci 13 wniosków, spisu bibliografii, 46 tabel, 29 rycin i załącznika. Pod względem struktury wewnętrznej oraz objętości rozdziały są zróżnicowane (obejmują od 30 do 60 stron tekstu i materiałów pomocniczych), przy czym objętość niektórych podrozdziałów (np. 3.2 i 5.3), jak i ich zakres tematyczny wydają się znacznie szersze od ich tytułów. Jednak ogólna kolejność rozdziałów jest logiczna, nie budzi zastrzeżeń i w całości jest podporządkowana realizacji postawionych celów badawczych.

Autorka dobrze opanowała technikę pisania pracy naukowej, prawidłowo zastosowała odnośniki do literatury i materiałów źródłowych (stosując języki obce dla opisu prac i dokumentów urzędowych Białorusi). Praca napisana została, moim zdaniem, poprawnie, układ tekstu jest logiczny bez dłużyzn i powtórek, czyta się go dobrze. Drobne potknięcia są nieliczne (w pisowni nazwisk s. 57, nazw miejscowości s. 103, tytułów czasopism s. 184) i nie wpływają na ogólny odbiór pracy. Warto podkreślić, że w rozdziałach pracy przedstawiono nie tylko terminologię, postulaty i prawidłowości zgodnie z obszarem naukowym geografii społeczno-ekonomicznej, ale również z pokrewnych nauk społecznych (socjologii, marketingu, ekonomii, prawa), co świadczy o kompleksowym podejściu do analizowanych problemów oraz wysokim poziomie wiedzy i umiejętnościach metodycznych autorki rozprawy.

3. Ocena szczegółowa

We **wstępnym rozdziale** rozprawy przedstawiono wszystkie wymagane elementy wprowadzenia do pracy doktorskiej – przedmiot badań, cele badawcze, metodykę i zakres czasowy badań oraz uwagi terminologiczne. Warto zwrócić uwagę na nierównomierny rozkład doboru rejonów administracyjnych Białorusi do badań kwestionariuszowych (tylko około 10%

przypadło na rejony w trzech wschodnich obwodach kraju), co na pewno jest determinowane układem przestrzennym badanego zjawiska.

Rozdział drugi ma charakter teoretyczny, w którym w dojrzały i wyczerpujący sposób przedstawiono stan badań i kierunki rozwoju agroturystyki na obszarach wiejskich Białorusi. Analiza problemu jest umiejętnie powiązana z literaturą polską i angielskojęzyczną (ponad 325 pozycji) przedstawioną w czasopismach i monografiach naukowych. Autorka dobrze opanowała literaturę przedmiotu badań, w szczególności dwujęzyczny sposób przedstawiła dorobek białoruskich (stanowiących 66% pozycji literatury), oraz polskich (20%) i angielskojęzycznych (14%) autorów. Niezbędnym uzupełnieniem jest spis 83 Aktów prawnych i planistycznych, dotyczących regulacji rozwoju turystyki na obszarach wiejskich Białorusi. Zaprezentowane pojęcia i terminologia syntetycznie i rzeczowo przedstawiają przedmiot badań z podkreśleniem międzynarodowego konsensusu w kwestii rozumienia analizowanego rodzaju turystyki wiejskiej (s. 16), wprowadzeniem wyjaśnień pojęciowych dla turystyki wiejskiej i agroturystyki (s. 17-19), z uwzględnieniem specyfiki ich używania w realiach prawnych i organizacyjnych Białorusi. Moim zdaniem, warto było też podkreślić różnice w pojęciu „produktu turystycznego” agroturystyki jako oferty rynkowej, bez prawa własności do podstawowych elementów składowych, w odróżnieniu od turystyki na obszarach wiejskich, gdzie wymienione cechy nie występują w niektórych formach (wypoczynek w domkach letniskowych). Znaczenie agroturystyki dla zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich wymagało, na pewno, szerszego przedstawienia analizy wskaźnikowej oddziaływania układu przestrzennego sektora agroturystyki na osiągnięcia celów programowych zrównoważonego rozwoju.

Rozdział trzeci, największy pod względem objętości (70 stron), zawiera obszerne materiały analizy czynników i uwarunkowań rozwoju bazy noclegowej całego sektora turystyki, jak określa autorka, „na terenach wiejskich Białorusi”. Kolejno przedstawione zostały tendencje rozwoju bazy noclegowej – hotelarskiej w miastach i wypoczynkowej w strefach podmiejskich, z pominięciem pierwszych prób wykorzystania walorów leczniczych wód mineralnych (Widzy, Liepiel) oraz tworzenia ośrodków klimatoterapii (Żdanowicze). Większej uwagi wymagałoby ujawnienie przestrzennego układu wypoczynku w spółdzielniach ogrodniczych i letniskowych, bezpośrednio związanych z tematem rozprawy, którym poświęcono tylko jedną stronę (s.47-48). Z wykorzystaniem licznych źródeł bibliografii i opracowań planistycznych w kolejnej części rozdziału omówiono potencjał zasobów turystycznych, strukturę przestrzenną sektora turystyczno-rekreacyjnego kraju, układ obszarów rekreacyjnych wg nowych schematów zagospodarowania kraju. Większą uwagę autorka skierowała na lokalizację obszarów chronionych Białorusi (s. 53-60), cechy regionów etnograficznych oraz 27 stref kulturowo-turys-

tycznych, jako czynników stymulacji rozwoju turystyki na obszarach wiejskich, jednak słabo powiązanych z mechanizmami usług agroturystycznych. W znacznym stopniu tę lukę uzupełnia podrozdział 3.3, przedstawiający kierunki rozwoju sektora rolniczego, problematykę rozwoju społecznego obszarów wiejskich (spadek liczby ludności i starzenie się populacji, rozproszone osadnictwo i niski poziom rozwoju sfery usług na obszarach wiejskich i in.) oraz wdrożenie małej przedsiębiorczości. Stwierdzając, że w sytuacji państwowej własności ziemi gospodarstwa agroturystyczne funkcjonują na podstawie małych indywidualnych lub pomocniczych gospodarstw (mniej niż 1 ha) rolnych, autorka określa ich przyszłość jako niepewną, nie analizując możliwych zmian stosunków własnościowych w sektorze agroturystyki.

Rozdział czwarty zawiera szeroką charakterystykę dynamiki rozwoju i układu przestrzennego całej turystycznej bazy noclegowej Białorusi, jej wielkość i strukturę rodzajową (obiekty zbiorowego i indywidualnego zakwaterowania). Analiza układu przestrzennego miejsc noclegowych obiektów zakwaterowania zbiorowego (ryc. 11, s. 117) oraz w obiektach turystyki wiejskiej (ryc. 13, s. 127) razem z modelem ekonometrycznych powiązań wskazanych czynników (rys. 14, tab. 24, 25) zaowocowała ujawnieniem ogólnych procesów rozwoju przestrzennego agroturystyki, co należy uznać za istotny wkład w rozwój badań sektora turystycznego kraju. Warto też podkreślić, że autorce udało się zgromadzić i opracować nowe materiały dotyczące modeli rozwoju przedsiębiorczości w sektorze agroturystyki, tworzenia regionalnych produktów sieciowych w formie klastrów agroturystycznych, udziału obiektów turystyki wiejskiej w ogólnej bazie noclegowej (25%, s. 115), ogólnych przychodów agroturystyki (s. 133) oraz cechy lokalnych produktów agroturystycznych (tab. 30, s. 137). Moim zdaniem nieco zabrakło analizy koncentracji zlokalizowanej gospodarstw agroturystycznych w różnych typach regionów (podmiejskie, cenne przyrodniczo, przygraniczne), próby obliczenia wielkości „szarej strefy” dochodów od działalności gospodarstw agroturystycznych, wyjaśnienia mniejszego udziału sektora agroturystyki w zorganizowanym krajowym ruchu turystycznym (tylko 10%) w porównaniu z udziałem w pojemności bazy noclegowej tego sektora (25%). Oczywiście, wskazane uwagi mają charakter dyskusyjny i mogą być traktowane jako kierunki przyszłych badań autorki rozprawy.

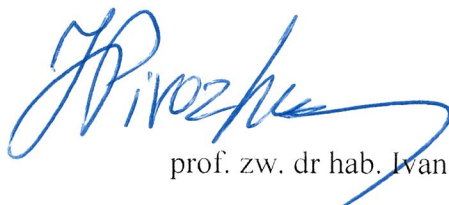
Piąty rozdział przedstawia identyfikację i ocenę czynników oraz występujących barier rozwoju obiektów agroturystycznych na współczesnym rynku usług Białorusi. Odpowiednio z wymaganiami pracy naukowej przedstawiono szczegółowo organizację i metodykę badań kwestionariuszowych, motywy rozpoczęcia działalności usługowej w gospodarstwach agroturystycznych przez gestorów, ich kompetencje i zaangażowanie do współpracy z innymi podmiotami rynku. Zwrócono uwagę na cechy strukturalne świadczonych usług (podstawowych i uzupełniających), ich ocenę przez konsumentów i znaczenie „gości powracających” oraz podstawowe wewnętrzne słabości badanego sektora. Znaczenie praktyczne dla gestorów obiektów i koordynatorów rynków lokalnych mają ujawnione przez autorkę

mechanizmy oddziaływania czynników lokalizacji obiektów, stopień wykorzystania i wysokość dochodów gospodarstw, poziom jakości usług i „portret społeczny” konsumentów oraz kierunki podniesienia stopnia aktywności administracji lokalnej i form wspierania małej przedsiębiorczości. Uzyskane przez badania terenowe materiały, zakres ich interpretacji i wnioski pokazują doskonałe opanowanie metod badań marketingowych rynku usług agroturystyki i ich umiejętne interpretowanie przez autorkę rozprawy.

Ostatni **szósty rozdział** przedstawia podsumowanie przeprowadzonych studiów w 13 obszernych, uzasadnionych materiałami odpowiednich rozdziałów, wnioskach. Autorka rozprawy wyczerpująco ustosunkowała się do postawionych celów badawczych, syntetycznie zaprezentowała uzyskane wyniki badań.

W przedstawionej rozprawie doktorskiej mgr Iryna Blazhewich wykazała szeroka wiedzę teoretyczną i metodyczną z zakresu geografii społeczno-ekonomicznej i geografii turystyki. Rozprawa **stanowi oryginalne rozwiązanie** aktualnego problemu badawczego i została wykonana bardzo starannie, z wykorzystaniem różnych form prezentacji materiałów badawczych, podstawowe postulaty badawcze i uzyskane wyniki zostały ściśle udokumentowane odsyłaczami bibliograficznymi, danymi statystycznymi i opracowaniami kartograficznymi. Autorka **posiada szeroką wiedzę i umiejętności** analizy przestrzennej procesów rozwoju rynku usług agroturystycznych na Białorusi, potrafi samodzielnie określić problem badawczy i jego cele, przeprowadzić badania terenowe oraz dokonać ich weryfikacji i poprawnie udokumentować wnioski oraz wskazać kierunki ich praktycznego zastosowania. Jest to świadectwo posiadanych **umiejętności samodzielnego prowadzenia** pracy naukowej.

Reasumując stwierdzam, że przedstawiona do oceny praca doktorska została przygotowana zgodnie z wymogami i zasadami określonymi w Ustawie „O Stopniach i Tytule Naukowym” z dnia 14 marca 2003 r. (Dz.U.Nr 65, poz 595 z późn. zm. Dz.U. z 27.09.2017 r. poz.1789). Zaprezentowany w niej problem badawczy rozwoju bazy noclegowej i agroturystyki na obszarach wiejskich Białorusi ma charakter kompleksowy i pionierski na gruncie nowoczesnej polskiej i białoruskiej literatury geograficznej. Po uwzględnieniu wszystkich przedstawionych w recenzji ocen poszczególnych rozdziałów i uwag (czasem mających raczej dyskusyjny charakter i będących inspiracją dla dalszych badań) stwierdzam, że praca doktorska mgr Iryny Blazhewich pt. *„Uwarunkowania i stan rozwoju bazy noclegowej turystyki wiejskiej na Białorusi”* **spełnia wymogi** i wnioskuję o dopuszczenie jej do kolejnych etapów przewodu doktorskiego i publicznej obrony.

Słupsk, dnia 12 lutego 2020 r.

prof. zw. dr hab. Ivan Pirozhnik